

NAPOMENE UZ TRANSKRIPCIJU

Tekst *Romana o Aleksandru* koji se ovdje donosi zapisan je izvorno u tzv. »Derečkajevu rukopisu« s početka 17. stoljeća. Rukopis nije u potpunosti objavljen (objavljena je transkripcija cjelovitoga teksta »Priče o premudrom Akiru«), a čuva se u zbirci rijetkosti Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, pod signaturom R 3495.

Tekst se donosi u latiničnoj transkripciji, stranicu po stranicu i redak po redak, kako je u izvorniku. To olakšava čitanje i razumijevanje, pa tako tekst postaje pristupačan širem krugu čitatelja. Izvorna interpunkcija (točka, zarez, dvotočka) zadržani su kao u izvorniku, dok su velika slova (npr. kod imena) kadšto mijenjana. Povremeno se intervenira i u grafijsku realizaciju kod navodnih znakova koji su dodani radi lakšega praćenja teksta. Budući da je transkribiran, tekst u ovom izdanju ne može poslužiti za jezikoslovna istraživanja koja pretpostavljaju da znamo, odnosno da reproduciramo kako je što u izvorniku napisano.

U izvorniku su neke riječi pisane skupa, *in continuo* (npr. *Kolinpijadi* – »k Olinpijadi«; *nameč* – »na meč«; *nemorese* – »ne more se«; *saleksandrom* – »s Aleksandrom«) najčešće kad je riječ o intonacijskoj ili naglasnoj cjelini; to je u transkripciji promijenjeno. U transkripciji je kadšto zabilježeno intervokalno *j*. Strana vlastita imena Derečkaj obično piše – djelomice ili potpuno – u skladu s grafijom izvornih jezika: *Cleophilla*, *Cleopila*, *Kleophilla*, *Kleofila*, *Kleōfila*; *Candakia*, *Candakȳa*, *Kandakia*, *Candavlus* i *Candavluš* (u njegovoj grafiji -s- i -fs->-š-); *Carrator*, *Karratore*; *Dardanus* (*Dardanus*, fonetska transpozicija; u sjevernoj, hrvatsko-kajkavskoj književnoj tradiciji latinski sufiks -us redovito je -uš). Osobna se imena najčešće pišu prema latinskom izvorniku, odnosno pod utjecajem latinske grafije, npr. Alexander, Nectenab,

Philipphus (grad), Aristoteles, Jeremias i sl. No, u transkripciji to je promijenjeno (manje ili više sustavno), a neke su zanimljive podrobnosti navedene u bilješkama. Zbog lakšega su čitanja pisarske pogreške ispravljene (npr. »rodi se« umjesto pogrešno napisanoga »rodo se«), a slova koja su u originalu izostavljena, dodana su u okruglim zagradama – npr. *ne more(š)*, *g(ospo)din*.

Neka imena mogu sugerirati i doticaj s mađarskim, npr. Jeremiaš (uz oblik Jeremias), Dioniziuš, Egiptom (pridjev je egiptonski), Aurionuš. No, zatječe se kroatizirani oblik »Jelena kraljica« (za lijepu Helenu iz grčkoga mita).

U tekstu se miješaju značajke raznih starohrvatskih idioma (kajkavski, čakavski, štokavski) i crkvenoslavenskoga jezika, pa stoga ne čudi da se nailazi i na nepoštivanje sročnosti kakva je uobičajena u suvremenim tekstovima.

Ortografska rješenja u Derečkajevu tekstu

Grafijska su rješenja najvećma tipična za sjeverne krajeve Hrvatske, tj. za kajkavske pisce, Slijede primjeri.

Digraf **ch** za foneme /č/ i /ć/ (*pochnimo* – »počnimo«, *uchiniti* – »učiniti«, *hochemo* – »hoćemo, tj. hoćemo«, *chlovik* – »človik«). Određene nedosljednosti u grafijskim rješenjima, npr. **ch** ali kadšto i **cs** za /č/ odnosno /ć/ u transkripciji su ostavljene, pa se stoga u ovom izdanju zatječu i oblici »hoću«, »pomoć«, »nevideći« uz rjeđe »ditić«, »stojeći« itd.

Grafemi **f** ili **ß** za fonem/glas /š/ (*biße* – »biše«, *kralieuaße* – »kraljevaše«, *ladaße* – »ladaše«), ali i za /s/ (*pißati* – »pisati«). Katkada u kombinaciji s grafemom **s** može označavati fonem /ž/ (*mußa* – »muža«).

Grafem **s** osim za fonem /s/ može stajati i za foneme /š/ i /ž/ (*darsase* – »daržaše«, *musa* – »muža«).

Grafem **z** može označavati fonem /z/ (*zemla* – »zemla«), ali i /s/ (*zin* – »sin«).

Za fonem /v/ Derečkaj piše **u** (*kralieuae, niegouom*), ali koristi i **v** (*vika*). To variranje grafema na prvi pogled nije dosljedno, pa zaslužuje pomnije istraživanje. Npr. u prvoj rečenici romana koja glasi: »Ouoga vika na tu dobu...«.

Rijetko se zatječe dvoslov **Æ** (**Æ** giptomom).

Grafem **ÿ** stoji za fonem /i/ (*ÿma* – »ima«), ali za nj rabi i grafem **i**, pa se katkad u tekstu nalazi *illy* – »ili«; kadšto taj grafem stoji za /j/ ili /d'/ (*thuÿe* – »tuje«, tj. »tuđe«). Karakteristično je za Derečkaja je da piše (nedosljedno, doduše) grafeme **ÿ** i **i** iza skupine **ch**, npr. u riječima *hochÿu* – *hočju*, *rechÿe* – *rečje*, ali i *hochiu* – *hočju*.

U nekim je grafijskim rješenjima Derečkaj kreativan, npr. redovito za foneme /lj/ i /ń/ (tj. za lj i nj) rabi skupinu **li**, **ni** (*kralieustvo* – »kraljevstvo«; *konia* – »konja«; *niegouom* – »njegovom«).¹

Prema kajkavskom izgovoru u ovoj transkripciji skupina **-st-** donosi se kao **-št-**, a fonemi /s/ i /z/ transkribirani su kao *š* i *ž* (utjecaj mađarskoga jezika, ali i mađarskoga srednjovjekovnoga latinитета).² Kadšto piše *dughotarpliv* (»dugotarpliv«), *putha* (»puta«) i *liph* (»lip«). Dakako, u rukopisu se zatječu i grafemi **g**, **t** i **p**. Dakle, kod ortografskih rješenja nije uvijek lako prepoznati pravilo prema kojem pisar koristi različite znakove.

Također je zamjetno kolebanje pisara između fonološkoga i morfološkoga načela. Ostale se osobitosti u grafiji i jeziku spominju i obrađuju u bilješkama (kritičkom aparatu) uz sam tekst *Aleksandrīde*, tako da ih ovdje ne izdvajamo.

U kritičkom aparatu navode se razlike/inačice koje se zatječu u usporedbi s dvama rukopisima *Aleksandrīde* – u hrvatskoćirilskom *Rūdničkom rukopisu* iz 16. stoljeća koji se nalazi u Rūdnici, u Knjižnici Lobkowitz, sign. VI Fe 40 i u tzv. »Sofijskoj (srpskoj) ilustriranoj Aleksandrīdi« iz 15. sto-

¹ Usp. HERCIGONJA 2002.

² Usp. HERCIGONJA 1984: 370.

ljeća što se čuva u Nacionalnoj knjižnici u Sofiji, sign. 771 (381). Navodi iz ćirilčnih rukopisa većim su dijelom doneseni u uobičajenoj transliteraciji (npr. **ѣ** za »šta«, **ѣ** za »jat«, **ѣ** za »jor«, tj. tvdi poluglas, **ѣ** za »jer«, tj. meki poluglas, **ѣ** za stražnji nazal, a **ѣ** za predni nazal). U bilješkama su izdvojene neke specifične grafijske realizacije u izvorniku, objašnjena su neka teže razumljiva mjesta (pa i pogreške u zapisivanju), protumačene su manje poznate riječi, te su detaljnije analizirani pojedini gramatički, jezično-stilski, kulturnopovijesni i književnopovijesni detalji u usporedbi s drugim dvjema promatranim verzijama *Aleksandrīde*. Za njih su u bilješkama upotrijebljene kratice *Rūd. rkp.*, odnosno *Sof. ilustr. rkp.* Za naš je rukopis upotrijebljena kratica *Der. rkp.*

Eduard Hercigonja